

ZNAČAJ RETROSPEKTIVNE BH BIBLIOGRAFIJE

Važan segment kulturne, književne i prije svega, izdavačke djelatnosti Bošnjaka na ovim prostorima, je i poduhvat Muhameda Bekira Kalajdžića. Naime, Kalajdžić je osnovao Prvu muslimansku knjižaru i štampariju u Mostaru 1911. godine. To je ujedno bila i prva bošnjačka izdavačka kuća "sa ciljem da narodu pruža za njih korisne knjige".

Iako Kalajdžić nije imao neko visoko obrazovanje, on je dobro shvatio potrebu trenutka i okupio oko ove korisne institucije grupu književnika i kulturnih radnika: Hivzi Bjelavca, Huseina Džogu, Mirhaba Karišikovića, Salih-bega Bakamovića, Omera Balića i mnoge druge. Ne znam koliko treba naglašavati da je Mostar u to vrijeme bio jedan od važnijih kulturnih centara i da su iz ovog grada potekle mnoge akcije na kulturnom, književnom i prosvjetnom planu.

Bošnjački kulturni predstavnici u Mostaru su, sa oduševljenjem prihvatili Kalajdžićevu ideju o pokretanju časopisa Biser - lista za širenje prosvjete među muslimanima u Bosni i Hercegovini. Za urednika časopisa odabrao je pjesnika Musa Ćazima Ćatića - čovjeka izuzetnih mogućnosti koji je u tom kratkom vremenu, tačnije u dvije godine (1914. je mobiliziran, a 1915. godine je umro) dao niz prijevoda, originalnih pjesama i eseja. Uz to u ovom časopisu je objavio i dva temeljna teksta s izrazito esejističkim obilježjem: osmanski pjesnik Galib-dede i studiju Misticizam i utjecaj Perzijanaca na tursko pjesništvo.

Osnovna koncepcija glasila bila je ograđivanje od svih političkih zbivanja, što je, tokom trogodišnjeg izlaženja dosljedno sprovodio. *Biser* je objavljivao narodne i umjetničke priče, narodne pjesme, prijevode iz arapske i turske književnosti, tekstove iz islamistike, aforizme i slično. *Biser* je apostrofirao potrebe od nemale važnosti "društveno prosvjetljenje i usavršenje na osnovama islama i odredbama Kur'ana". Stoga se može opravdati i promjena podnaslova lista u drugoj godini izlaženja - List za širenje islamske prosvjete. To je jedino glasilo u kome nema ni jedne riječi da je rat na pomolu.

Biser je imao dosta saradnika, koji su svojim priložima - proznim i poetskim, učinili da je dosta zapažen i veoma čitan. Mnogi od njih su danas potpuno zaboravljeni, a kamoli da su kritički valorizirani. Čak i saradnici, koji se nisu istakli naročitim darom, nesumnjivo je da imaju vrijednost za kulturnu povijest Bošnjaka. Stoga će, po našem mišljenju, kompletna bibliografija *Bisera*, popraćena ozbiljno fundiranom studijom, u kojoj će se pokušati pokazati uloga i funkcija glasila, njegovo mjesto u izdavačkoj prošlosti Bosne i uz dužnu pažnju na priloge i njihove autore, popuniti veliku prazninu u ovom smislu.

Sredinom 1913. godine Kalajdžić pokreće i drugu značajnu ediciju - *Muslimansku biblioteku* s namjerom da iz *Behara* preštampa literarne

radove, posebno one religiozno-kulturnog obilježja, prijevode iz istočnih književnosti i sve tekstove ove vrste, koji nisu koncepcijski ili obimom odgovarali časopisu.

Redakcija je uglavnom realizirala ove svoje zamisli.

Iako prva muslimanska izdavačke kuća nije bila naročito plodna (objavila je oko 60 knjiga), trebalo bi imati na umu uvjete pod kojima je radila. Zahvaljujući kulturnom poslaniku Muhamedu Bekiru Kalajdžiću, koji je nepravедno i neopravdano marginaliziran, sačuvali su se mnogi tekstovi, a između ostalih, i religiozne pjesme Muhameda Ruždije, koje su se do tada samo prepisivale ili učile napamet.

Kalajdžićeva djelatnost podudara se sa vremenom izrazitog nacionalno-političkog osvješćenja Bošnjaka, jer je to doba koje bilježi formiranje nacija u punom smislu riječi. To je vrijeme kada se osjeća velika potreba zajedničkog djelovanja i inicijativa, pa se osnivaju i mnoga udruženja s tom namjerom. Recimo: Udruženje bosanskohercegovačke ilmije (1912), Klub muslimana akademičara u Beču i druga. Javljaju se i ultraliberalni reformatori islamskih institucija, sve u smislu nacionalnog osvješćenja ovog naroda.

Kalajdžić i njegovi saradnici nastoje da se udruženim snagama radi na prosvjetnom, kulturnom i ekonomskom podizanju Bošnjaka. Ideja vodilja je islam kao cilj, put-prosvjeta, a oružje-naobrazba. Oni traže da se islamske ustanove i učenja podvrgnu realnoj kritici, da se u svemu oslanja na nauku, te da se ozbiljno izučiti odnos između islama i kršćanstva, odnosno hrišćanstva. Ovaj krug pledira za islam pravde, rada i napretka.

Naravno ideje koje su se temeljile na religiozno moralnom i kulturno-ekonomskom napretku Bošnjaka nisu mogle biti ostvarene, jer položaj Bošnjaka u Jugoslaviji u vremenu između dva rata to nije dopuštao.

Nadamo se da je, ovo izlaganje dato samo u naznakama, dalo barem malo elemenata da se shvati kolika je važnost retrospektivnih bibliografija, anotiranih ili rezimiranih, sa studijama o časopisima ili knjigama čija se bibliografija radi. Svakako ovo je težak i ozbiljan posao, kome treba prići s velikom ozbiljnošću i naučnom akribijom. To je prvenstveno zadatak Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine, čiji položaj od prostora, preko kadra do knjižnog fonda, nije nimalo zavidan. Na svima nama je da u tom smislu pomognemo.